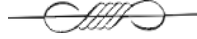

PÉTER ÁGNES

1956 emlékei Szegeden – körséta képekben

Bevezetés

Az 1956. október 16-án a budapesti bölcsészhallgatók felhívására (az orosz nyelv fakultatívvá tételéért) válaszul Szegeden nagygyűlést hirdettek a Bölcsészettudományi Kar Auditórium Maximumában. Innen, Szeged városából pattant ki egy szikra, mely meggyújtotta az októberi események, a forradalom kanóciát. Itt fogalmazták meg elsőként a forradalmi követeléseket tizenkét pontban, itt indult el az a hallgatói mozgalom, mely aztán átterjedt az egész országra és végül Budapesten kitört a forradalom Emlékezünk hát ötven év elteltével, és tegyünk egy körsétát Szegeden!

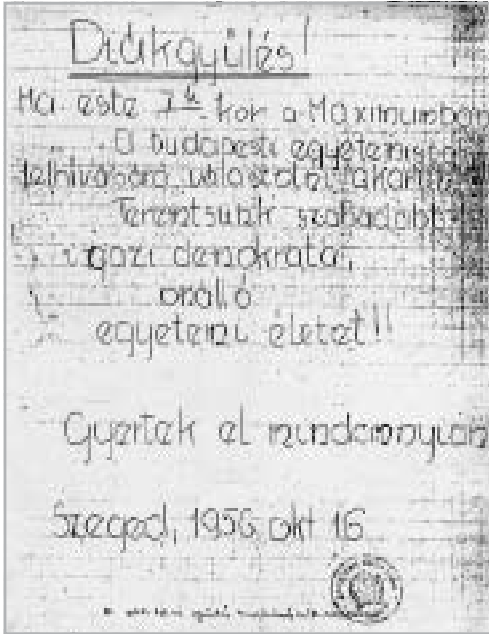
Photo 513 Ed Parnicka - October 29, 1956: From our balcony I took these shots of the Hungarian T-34s lined up to fire across the Danube River on Resistance Fighters

A BTK NAGY ELŐADÓTERME, AHOLO 1956 ELKEZDŐDÖTT

Auditórium Maximum

Képzeltetbeli sétánk, Kedves Olvasó, kezdjük a Bölcsészettudományi Karon, az Auditórium Maximumban, ahol a szegedi hallgatók 1956. október 16-ára nagygyűlést hívtak össze. Itt alakult meg a MEFESZ, vagyis a Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége. *A Délmagyarország* a nagygyűlésről úgy számolt be, hogy egy szolid, a felsőoktatás reformjáról szóló gyűlés volt. Október 19-én itt ült össze a DISZ által a Petőfi Kör példájára létrehozott József Attila Kör is. 1956. október 20-i MEFESZ ülésén már a hallgatók közül mintegy 1000-1500 fő jelen volt s tanár-elnökéül Perbíró Józsefet kérték fel.

A DIÁKGYŰLÉS MEGHÍVOJA, MELYET PÉTER LÁSZLÓ A GYŰLÉS UTÁN ELTEIT EMLÉKBE

Követeléseiket tizenkét pontban fogalmazták meg, oktatással kapcsolatos kérdésekről, illetve demokratikus változások sürgetéséért. Ez lett az alapja a később tizenhat pontként megismert követeléseknek. Kiss Tamás, Lejtényi András és Gönczöl Dezső voltak a mozgalom vezetői. 21-én az előző küldöttek indultak az ország felsőoktatási intézményeibe, s október 21–23. között az ország szinte minden egyetemének hallgatósága követte példájukat, csatlakoztak követelésük-

höz. A legkiemelkedőbb, az október 23-án megrendezett Műegyetemi tüntetés is a szegedi tizenkét pont alapján szerveződött.

A Honvéd téri laktanya

A Bölcsészettudományi Karról kijőve a következő úti célunk a Honvéd térre vezet, a mai Gazdaságtudományi Kar épületéhez. Itt megtaláljuk a Honvéd téri laktanyát, ahol Mogyorósi rendőr alezredes megkezdte a szegedi nemzetőrség szervezését. Plakátokon hirdették a nemzetőrség létrejöttét és így verbuválták munkásokból és egyetemi hallgatókból. Első vezetői nem voltak alkalmasak, ezért pár nap elteltével Lazúr Barna főhadnagyot, az egyetemi katonai tanszék oktatóját neveztek ki parancsnoknak. A Nemzetőrség később átköltözött a Tolbuhin (ma: Kálvária) sugárúti kollégiumba.

Az Aradi vértanúk tere

1956-ban a vonuló tömeg útvonalán haladva eljutunk az Aradi vértanúk teréhez, ahol ma kopjafa őrzi a forradalom és szabad-

**A RERRICH BÉLA TÉREN ELSŐRE
TERMÉSZETTUDOMÁNYOS
TÉMÁJÚNAK TŰNŐ SZOBOR
MELOCCO MIKLÓS
ALKOTÁSA**

ságharc, valamint az azt követő megtorlás áldozatainak emlékét.

Rerrich Béla tér

A Dóm tér bejáratánál álljuk meg egy percre és térjünk be a Rerrich Béla térre, ahol ötvenhat 1997-ben felavatott emlékműve áll, egy hatalmas, csukott szárnyú pillangót a ma-

gasba emelő embercsoport, melyet Melocco Miklós szobrászművész és barátai alkottak. A szabadság szimbólumaként ábrázolt pillangót felülről nézve derül ki, hogy 1956 emlékére készült. Az alakok közt a fekvő alak Danner János a Műszaki Egyetem hallgatója, a budapesti harcok szegedi származású mártírja.

Dóm tér: Kováts József és Bibó István

A Dóm tér a forradalmi napokban Szegeden többször vált a tüntetők útvonalának állomásává. Október 23-án este körülbelül kétezer hallgató indult innen útjára forradalmi dalokat énekelve, különféle buzdító jelszavakkal csalogatva az embereket a csatlakozásra. Ezen a napon végigvonultak a Tiszaparton, a Széchenyi és a Klauzál téren, ahol a téren lévő Kossuth-szobornál álltak meg.

A Dóm téren található Kováts József és

Bibó István mellszobra.

Kováts József egy magyar–jugoszláv határ menti településről származott. Az ő javaslatára hozták létre a forradalmi bizottságot, október 26-án többedmagával próbálta megfékezni a tömeget, visszatartva a Takaréktár utcai sortüzet. Kováts József tehát az 1956-os forradalom egyik jeles szegedi résztvevője volt, akit a forradalomban vállalt szerepéért letartóztattak, majd halálra ítélték, és 1958. október 6-án 6 óra 15 perckor kivégeztek.

Bibó István a Magyar Tudomá-

KOVÁTS JÓZSEF

nyos Akadémia tagja, 1946. júliustól 1950-ig a szegedi egyetem tanára volt. 1950-től könyvtárosként dolgozott az Egyetemi Könyvtárban. A forradalom alatt 1956. október 30-én részt vett a Nemzeti Parasztpárt újjászervezésében. November 2-án a párt Farkas Ferencsel együtt miniszternek jelölte az újjáalakuló Nagy Imre-kormányba, így november 3-án államminiszterré nevezték ki. November 4-én Tildy Zoltánnal együtt tárgyalt az Országgyűlés épületét megszálló szovjet csapatokkal, s még aznap kiáltványt fogalmazott meg, mint a törvényes kormány egyetlen képviselője. Az épületet csak november 6-án hagyta el. Tisztsége alól Dobi István, az Elnöki Tanács elnöke mentette fel november 12-én, a Nagy Imre-kormány menesztésével. A Nagy-budapesti Központi Munkástanács az ő szervezetét fogadta el tárgyalási alpnak. 1957. május 23-án letartóztatták, és 1958 augusztusában életfogytiglani börtönre ítélték. Az 1963. évi amnesztiával szabadult. 1979. május 10-én halt meg Budapesten. Mindszenty József és Nagy Imre

mellett egyike a forradalom szimbolikus főalakjainak.

A Dóm altemplomában található Perbíró József professzornak, a Forradalmi Nemzeti Bizottság elnökének sírja.

Klauzál tér

A Klauzál tér fontos helyszíne a városban történt eseményeknek. Október 23-án a tüntetés végpontjául a tömeg a Kossuth-szobrot választotta. Itt ismertette a MEFESZ egyik tagja a pesti

Pihenő

A DÓM TÉR. EZEN HELYRŐL INDULT EL OKTÓBER 23-ÁN A TŰNTETÉS

eseményeket. Elhangzott a *Nemzeti dal* és elénekelték a *Himnusz*t. Innen a színház elé vonult a tömeg, majd a 10 órakor a műszakjuk végeztével csatlakozó munkásokkal visszatértek, hogy fellobogózzák és kitűzzék a színházi kellékesek által készített Kossuth-címert a Kossuth-szobor talapzatára. Ezen a napon történt, hogy az egyetem épületéről a vörös csillagot eltávolították, majd a Tiszába dobták.

Szegedi Nemzeti Színház

A Szegedi Nemzeti Színház is középpontjában állt az 1956. októberi eseményeknek. Október 23-án este a Klauzál térről a Színházhoz vonult a tömeg, az erkélyről Bitskey Károly elszavalta ismét a *Nemzeti dal*-t, majd tömeg a kendergyárhoz ment, ahonnan tíz óra után a végző munkások csatlakoztak, s mentek ők is a Színházhoz, később pedig vissza a Kossuth-szoborhoz.

Stefánia

A Stefánia is igen fontos helyszín a szegedi forradalmi események szempontjából. Itt állt a *Délmagyarország* szerkesztősége. A *Délmagyarország* 1956. novemberétől *Szeged Népe* címen jelent meg. A Stefánián állt a Lenin-Sztálin szobor, me-

KLAUZÁL TÉR 1956-BAN ÉS NAPJAINKBAN. A KOSSUTH-SZOBORRA RÁKERÜL A KOSSUTH-CÍMER

lyet egy éjszaka alatt tűnt el.

Széchenyi tér, Takaréktár utca – Schwartz Lajos halála

A legjelentősebb 1956-os szegedi események között tarthatjuk számon az október 26-án a Takaréktár utca Széchenyi tér felőli kijáratánál megessett sortüzet. A felkelők a Dugonics térről indultak. A tömeg a Kárász utca és a Nagyposta irányából akarta megkö-

zelíteni a Széchenyi teret, de mivel útjukat állták, többen a Bajcsy-Zsilinszky, a Dózsa- és az Arany János utcákon keresztül kerültek meg a teret, majd befordultak a Takaréktár utcába. Az utca Széchenyi tér felőli kijáratát a kiskunmajsai 31. lövészezred 3. zászlóaljának kellett őriznie. A katonák három sorban álltak a villamossíneken. Többen, közöttük Kováts József, Baróti Dezső (az egyetem rektora) megpróbálta a tömeg előrenyomulását megakadályozni, egy emeleti lakás erkélyéről is elhangzottak a figyelmeztetések, de a tömegre ez nem hatott. A tűzparancs ki volt adva, a katonáknak löni kellett. A tömegben először pánik tört ki. Tizenhat ember sérülésébe és egy emberéletbe került a sortűz. Egy asszonynak ellőtték a lábát, többeket kórházba kellett szállítani. A katonák állítólag a levegőbe tüzeltek, és egy visszapattanó golyó okozta Schwartz Lajos halálát, de halálának körülményei máig vitatottak. Holttestét a jelenlévők egy nappozóágyra tették, és elvitték a Széchenyi térre, majd teherautón az Ady téri sportpályára. Október 31-én katonai gyászpompával helyezték örök nyugalomra.

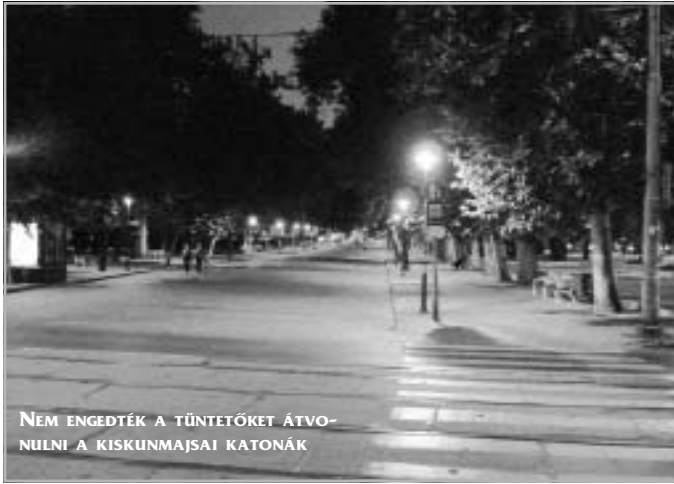
Városháza

Október 27-én megalakult a városi munkástanács (október 29-től Forradalmi Nemzeti Bizottság – FNB).

A HÍRHEDT SORTŰZ
ITT DÖRDÜLT EL:
EGY HALOTT,
TIZENHAT SEBESÜLT

NEM ENGEDTÉK A TŰNETŐKET ÁT-
MŰLNI A KISKUNMAJSAI KATONÁK

A forradalom napjaiban Perbíró József, a Szegedi Tudományegyetem Állam és Jogtudományi Karának dékánhelyettese volt a néptanács elnökségének választott elnöke. Szegedre 1956. november 5-én hajnalban vonultak be a szovjet páncélosok, de már két nappal hamarabb várakozó állásba helyezték magukat Makónál. Szeged belvárosába a régi hídon keresztül jutottak be. Mivel nem ütköztek ellenállásba, egészen a Városháza épületéig jutottak, ahol ágyúcsővel az el-

A SZOVJET PÁNCÉLOSOK MA-KÓ
FELŐL A BELVÁROSI HÍDON ÁT JUTOT-
TAK EL A SZÉCHENYI TÉRRE

OKTÓBER 5-ÉN HAJNALBAN MEGÉRKEZTEK
A SZOVJET PÁNCÉLOSOK

tartóztatások: ekkor fogták le az FNB több tagját, többek között Kováts Józsefet, Fábian Ferencet, Szegedi Istvánt s az ott tárgyaló Fejér Dénest, valamint Végh Joachimot is.

Rákóczi tér, Nagy Imre-szobor

A Rákóczi téren, sétánk utolsó állomásán áll Nagy Imre egykori miniszterelnök

2003 októberében felavatott bronzszobra, mely Lapis András helyi szobrászművész alkotása. A tér másik sarkában volt korábban a Lenin szobor. Nagy Imre volt, aki felmondta a Varsói Szerződést, kiállt a többpártrendszeren nyugvó demokráciáért. November 4-én hajnalban a jugoszláv követségre menekült. November 22-én a Kádár-kormány menelével hagyta el az épületet, ám a szovjetek

őrizetbe vették, és Romániába deportálták. 1957. április 14-én Snagovban letartóztatták, és Budapestre szállították. Az MSZMP KB 1957. december 21-i döntése értelmében politikai pert indítottak ellene. A Legfelsőbb Bíróság Népbírószáki Tanácsa Vida Ferenc elnökletével 1958. június 15-én szervezkedés kezdeményezése és vezetése, valamint hazárulás vádjával halálra ítélte. Az ítéletet június 16-án az Országos Börtön udvarán végrehajtották. A helyszínen jeltelen sírba temették, majd 1961-ben holttestét átszállították a rákoskeresztúri új köztemető legtávolabbi

sarkában fekvő 301-es parcellába. 1989. június 16-án mártírtársaival újratemették az új köztemető 301-es parcellájába. A gyászünnepség a magyarországi demokratikus átalakulás kiemelkedő, jelképes eseménye lett.

(A mai fotók Péter Ágnes, Babiczki András és Kiss Gábor Ferenc felvételei. Az archív képek a Belvedere Meridionale gyűjteményéből, a MEFESZ gyűjteményből és a SZTE Bölcsészettudományi Kar Gyűjteményéből származnak.)

FELHASZNÁLT IRODALOM

- KISS TAMÁS: *Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége, 1956. Szeged.* Szeged, 2002, Belvedere Meridionale.
- PÉTER LÁSZÓ: *1956 előtt, alatt, után.* Szeged, 2006, Belvedere Meridionale.
- BÁLINT LÁSZLÓ: *Kováts József, 1926–1958.* Szeged, 2004, Belvedere Meridionale.
- PERBÍRÓ JÓZSEF: *1956 Szegeden emlékeimben.* Szeged, 2002, Belvedere Meridionale.
- NÉMETH ANDRÁS: *Nemzetőr voltam Szegeden.* mek.oszk.hu/02800/02803/02803.rtf